

JAK VALAŠI PUŤOVALI DO ROŽNOVA

RICHARD
SOBOTKA

VLADIMÍR
BARTOŠEK

RICHARD SOBOTKA

VLADIMÍR BARTOŠEK

JAK VALAŠI PUTOVALI DO ROŽNOVA

2017

Veškerá práva vyhrazena.

Žádná část tohoto díla nesmí být reprodukována ani elektronicky šířena bez předchozího písemného souhlasu majitele práv.

JAK VALAŠI PUTOVALI DO ROŽNOVA

K 750. výročí od první písemné zmínky o městě Rožnově pod Radhoštěm

Text © Richard Sobotka

Ilustrace © Vladimír Bartošek

Sazba: Dušan Žárský

Vydání první

Vydal Dušan Žárský – ŽÁR, www.zar.cz

v květnu 2017

ISBN 978-80-86725-96-3

Proč se Valaši vydali na cestu

Kolik roků pořád vrtá lidem v hlavě, odkud že Valaši do Rožnova přišli. Někteří mudrují, že Pánbíček rozesel Valachy po horách, tak jako vítr roznáší zrnka planého máku. Chodili v gatiskách z huně a v jakýchsi kacabajách, krpce na nohách, širáň na hlavě, obušek vždycky pohotově po ruce. Ani valašskou řeč tehdy po všelijakých zemských koutech ještě všichni lidé neznali. A když se někdy víc lidí z rozličných částí světa potkalo, tož hatmatili každý po svém a beztak nikdo nevěděl o čem je řeč. Ale Valaši se vždycky domluvili.

To všechno se událo za dávných časů, kdesi na jihu ve Valašské kotlině, kde končí hory a o kus dál už se rozlévá moře. Prý Černé, ale když přinesli kapénku té vody ve flaštičce, tož byla čirá, akorát, pravda, trochu slaná.

V těch dávných časech se ještě nevědělo, jak zem doopravdy vypadá. Jedni mudrovali, že je rovná jak stůl, akorát ty hory že ji místy trochu pokrabatily. Ti s hlavou pomazanou medvědíím sádlem zase rozumovali, že je kulatá jak kyselé jablko, co pokaždé koncem léta dozraje na plané jabloni. Však co smíchu ti rozumbradové sklidili! Tož jak prý by se lidé na opačné straně zeměkoule udrželi hlavou dolů a nepadli jak přezrálé hrušky. Ale kam vlastně by padali? Odpověď na takovou otázku ti mudrlanti neznali.

A tož prý ať je to jak chce.

Seděli kolem plápolajícího ohně, pili zkvašenou šťávu z kyselých jablek. A po kapénce také lektvar ze spadaných slív, zvaný slivovice. A vřískali při tom nakřáplými hlasy dlouho do noci lechtivé písničky. Však je příští den palice pořádně brněla, jako kdyby po ní dostali pantokem.

Ovečky se tlačily blíž a bečely od strachu z vlků a medvědů, co na ně měli nabroušené zuby. Však se oveček kolikrát nemohl starý otecko bača Kvinta dopočítat, raz mu přeskočil prst na ruce, potom mu zase počítací paměť vypověděla službu, i jazyk se mu plantal mezi prořídlými zuby.

„Tož tři chybíjā,“ uzavřel počtářskou hodinu. „Nebo štyry. Jistotně dvě.“

„Kdysi jsme tady měli zrovna andělské údolí, ale poslední dobou to tady nestojí ani za psí drek,“ stěžoval si věčně nespokojený Baleík.

„V létě moc horko, v zimě moc zima,“ přidal se Vojíř.

„Přes den pořád cosi na práci,“ škrábal se Baroš na hlavě.

„A v noci divá zvěř morduje ovečky,“ doplnil Zemánek.

Ozvali se i další nespokojení. Nakonec si na tu slotu stěžovali všichni.

Až pokud nepromluvil stařešina Kvinta. „Tož se vydáme na cestu.“

Celí šťastní z toho rozhodnutí zase pili, zpívali a tancovali. Hned ráno že se domluví kudy a kam vlastně půjdou.

Ani hvězdy, co ligotaly na černé obloze netušily, jak všecko příští den dopadne.

Tož fryško na cestu, ale kam a kudy?

To bylo nějakého dohadování, kudy a kam vlastně. Nevěděli, ale hned za rozbřesku že se určitě vydají na cestu. V tom byli všichni zajedno. Už také píscli na psy, ať seženou stádečko ovcí do shluku. A také práskli bičem, rána jako když hrom udeří, aby šlo všecko jako na drátku.

„A tož možem vykročit, milí bratrové.“

„Tož pojd'me, pojd'me, pospěšme, ať nezatmíme.“

Ale kam vlastně jít pořád nevěděli.

„Najlepší bude jít rovnou do Rožnova,“ navrhl stařešina Kvinta.

„Ba pravda,“ přitakával Žingor, který už procestoval kus světa. „Majú tam lázně. Den co den se tam lidé od

bílého rána až do večera jenom procházejí po Hájnici. Robky sa cudně ušklíbají a chlapiska před nima smekají klobúky. Potem ich pozvú na kapénku ohříváné žinčice. Ale musijá piť ten vzácný lektvar opatrně, ináč prosedijá kusisko času zbůhdarma na latríně, tak jich to prožene.“

„A co večer, až konečně do toho božího údolí nahlédne noc?“ vyzvídal Maniak. „Tož co potom?“

„V Lázeňském domě už o tom čase vrzají skřipky a začíná bál,“ odpověděl ten Žingor. „A tak je to den co den a večer co večer.“

„A kde zadřímají, když už nebudú moci si lázní užívat, co pak?“

„Ti věcej zmožení, co už nevládnú údy, třeba v Hájnici pod bučkem ulehnú. Ti bystřejší, ale chudobní, kde v které chalupě třeba aj na seně spočinú. A ti zámožnější spočinú v pěkných dřevěných chalupách s pavlačú na rynku u nekerého měšťanosty, kde sa na ten lázeňský čas za drahé peníze nakvartýrovali.“

Pořád ještě seděli na pasinku u kouřícího ohniště, ovečky v houfu kolem dokola. S nimi i ostrí ovčáctí psi, kterých se i vlci báli. Pořád nevěděli, kterým směrem se vydat. I tak se už všichni viděli v tom božím městěčku Rožnově. Učiněný ráj pozemský ze kterého, když vyjdeš

na některý kopeček v okolí, máš už jenom jeden stupínek do opravdových nebes.

„Nesmíme zapomenut' zastavit' sa v Betlémě,“ připomněl Krkoška. „Přinést' novorozenému kúsek sýra, rozsvítit' mu u jesliček světélko, ba třeba aj podarovat' malú ovečku.“

Pravda pravdoucí, kývali všichni hlavami. Však se o nich všude ve světě ví, že jsou betlémští pastýři.

A začali se překřikovat, co který maličkému přinese za dárek. Kožíšek, papučky, rukavice palčáky. Gat'ky, aby nechodil s holou řít'kou a nedělal jim hanbu. Parádě vyšívanou košilku. Třeba i fajfku tabáku. A ve skleňice trochu ostřejší pijatyky.

„Tož blázníš?“ okřikli Skalku. „S fajčením a pitím gořaly musí malučký počkat' než doroste pěti šesti roků!“

Málem se pobili.

„Mňa mama odstavjala na gořale už ve třoch rokoch,“ bouchal se Fac pěstí do hrudi až to dunělo. „A pozři, jaký je ze mňa chlap!“

„Urostlý jsi, je pravda,“ příkyvoval Jurek. „Ale hlupý jak pantok!“

Všecko už s tím putováním bylo dojednané, když Lojza Koryčanský, rýpala jakýsi, řekl.

„Tož víme kde jít', ale nevíme kudy!“

Ba pravda.

Už padla tma a pořád se ještě nedoradili. Všude kolem dokola hory. Jedni mudrovali počkat až se měsíc vyškrábe na oblohu a vydat se za ním. Další, že raději počkat až brzy ráno vyjde slunéčko a vydat se v jeho šlápotách.

Nikdo neuměl poradit.

Ovečky ulehly a spaly. Též ostří ovčáctí psi, rozvalili se do trávy a chrápali až jehličí ze stromů padalo.

Jen vlci nespali. Rádi by uzmuli některou ovečku. Ale báli se, že škobrtnou, prdnou hlasitěji, probudí některého psa a potom budou mít na útěk krátké nohy. Raději se stáhli dál do hlubokého lesa. Tam počkají až bača vyžene ovečky na pašu. Když se některá zatoulá, přijde jim levněji.

„Tož když sú kolem samé hory, tož půjdeme rovno přes ty hory,“ rozhodl stařšina Kvinta. „Kudy jinudy by jsme měli jít?“

Nikdo neodporoval. Žádný neradil, že by se měli vydat tudy nebo jinudy.

Potom už v černé tmě noci všichni dávno spali. Jen z dohořívajícího ohně stoupal k temné obloze proužek zamodralého dýmu.

Lesní běsové

Tak dobře se jim kráčelo, hora, údolí, planina, vzrostlý les, že jim až do zpěvu bylo.

Už se těšili, jak si budou vykračovat po rožnovském rynku a proménádovat se pískem sypanými cestičkami mezi stromy po Hájnici. Až se jim o tom někdy v noci i zdálo. Robkám se snilo o junácích se širáněm na hlavě a s pořádnou pistolí na řemenu u gatí, mužským zase o děvůškách ve vyšívaných biloučkých pančuškách. A někdy také o dobré gořale.

Oddychovali v noci na pasinku, kde pro trochu toho tepla odhořivaly na ohništi dřeva. Valaši břicho za celý den plné dobrot, že až díрку u řemene museli povolit, převalovali se z boku na bok a z břicha na záda. A při tom obracení v tom snu o vybájeném městě Rožnově

obraceli stránku za stránkou a každá další byla krásnější té předešlé.

Málem už v tom snu slyšeli rožnovské zvony, jak smutně bijí, že milí Valášci pořád ještě mají tak daleko do toho pěkného a jak vymalovaného dřevěného městečka.

Tak dobře se jim spalo, jenom hvězdy na noční obloze ligotaly a některé, co se tam pro ty spousty už nevešly, tak padaly dolů rovnou mezi Valášky. Noční větérek jim šeptal do ucha rozmilou vyprávěnku. A když je svrbělo kdesi na těle, tož se poškrábali.

Však čeho by se báli? Psiska ohromné, které měli na ochranu oveček, co mají dobrý ňuch a dobrý sluch, a také i v temné noci vidí mnohem lépe než stařešina Kvinta, tož i ti psi též spokojeně odfukovali.

Ale proletělo té noci nad nimi s hlasitým ryrýkáním tajemné ptačisko. Či snad že by nějaká bohyně či jiná tajemná bytost se šla na milé Valášky a jejich ovečky podívat? Sotva stryga zapadla kdesi v černé lesní tmě, v té chvíli ryrýkání odeznělo.

Na noční oblohu se vykutálelo veliké kolo měsíce, celé stříbrné, jako by ho právě sidolem vypucoval. A blyštělo, až oči přecházely.

Žádný z Valášků netušil, že v tu samou chvíli už na

okraji lesa pomžurkávají žádostivýma očima vlkové a namodralými jazyky že olizují mlsnou mordu. A zubisky tvrdými jak křemen cvakají nedočkavostí, kdy už vyrazí z úkrytu, rozplaší dřímající stádečko oveček a jednu z nich, možná dvě, či třeba i víc zamordují.

V tom jedna ovečka měla zlý sen a zabečela. Zvoneček, co měla zavěšený na krku, cinknul jasným hláskem.

Jako kdyby vlkové čekali jenom na to znamení. Vrhly se ty šelmy do beránčího houfu. Vlci hned zubisky trhali a mordovali, až krev stříkala do všech stran.

Konečně se psi, stateční ochránci stádečka oveček, probudili. Vrhli se odvážně na útočící šelmy a v ničem si s nimi nezadali. Vlci marně hryzali, skákali psům po hrdle, obojky pobité železnými hřeby psy spolehlivě ochránily. Rotyka byla, jako kdyby běsové celých hor se slétli právě na tu mýtinu. Až se od toho děsu musel měsíc v úplňku skrýt za mraky.

Ráno se Valášci nemohli oveček dopočítat, kolik je jich zamordovaných, kolik rozplašených a zatoulaných. Málem celý den trvalo, než dali stádečko dohromady. A že na další cestu vykročí spěšně hned další den, jen co slunéčko vyskočí nad obzor.

Kudy že to půjdou? Kudy jinudy než po horách a dolinami, pořád dál a dál za svým snem.

Cesta nekonečná

Trmáceli se do kopčisk, že málem kolikrát po čtyřech museli lézt, horší než na střechu stavení když vyměňovali došky. Potom zase dolů tím krpálem, až se kolikrát kouleli, tak je to hnalo dolů, až na dno údolí do potoka, jenom žbluňk žbluňk bylo slyšet. To se ví, že se nejprve museli osušit. A to nějaký den trvalo, než slunéčko svou horkostí vypilo všecku vodu z ovčí kožešiny.

Potom kteréhosi rozbolely nohy a že už nemůže dál ani co by šest kroků udělal.

„Ani ovečky už nemožú, furt enem polehávají.“

Zahnali ovečky na noc do košára, kde na ně vlci tak snadno nemohli. Všichni celí zmoření ulehli a že budou spát.

O ovečky mít starost nemuseli, před vlčími bestie-

mi je ochrání pastevečtí psi, ze kterých šel kolikrát větší strach, než z vlků.

Sotva se ráno ovečky probudily, hned se rozutekly na pašu, kde sametovými hubinkami hledaly ty nejlepší traviny. A při tom pořád trckaly dál, pořád dopředu po těch horách a dolinách, že jim bačové, jejich pomocníci a další lid valašský ani nestačili.

A potom na další hoře sních, že se jím brodit museli, gatě vytahovali navrch a kožíšky stahovali dolů, aby jim sněžisko nezalézalo až na holou kůži.

„Doma jsme měli zůstat,“ začali někteří naříkat. „Slunéčko tam pěkně svítilo, pijatyka pořád’ nějaká, dobře nám bylo.“

Ale ne všichni si naříkali. Jedny děcka objevily pochozenou desku, jiné pokroucené klacky. Hned si lyže ustrouhali a také saně zhotovili. To bylo radosti! Už nejen stavění sněhuláků a koulovačka, ale i závody rovnou z kopce dolů, nebo třeba i s vykroucením mezi zapíchnutýma tyčkami. Také ve skocích na můstku závodili. Všichni se pořádně vyváleli ve sněhu, až byli jak sněhuláci.

Teprve na zapísknutí, že čaj s medem už je hotový, vraceli se domů, líčka samé růžičky, tak byly červené, ani gořalku popíjet nemuseli.

Doma za vyhřátou pecí přišel čas pro staříčky, kteří vykládali jak vypadal svět za jejich mladých časů.

„Aby troška tepla v tom starém čase na spaní byla, ulehnuť ve chlévě bylo třeba do žlabu. Tam dobytek chlápja aspoň svým dechem trošku zahřál. Co včil sů za všelijaké vymoženosti! Tož kolikrát to vypadá, že sa svět hore řiťů obracá. Samé novoty, co kdysi nebývaly. Kolikrát už sem si pomyslel, že jednúc ludé třeba vymyslíjá žebřík tak dlůhý, že kdyby ho postavili na nejvyšší kopčisko, určité by po špruchlách až do samotného nebe vylézli.“

Takové výmysly, smáli se tomu plantalovi. I kdyby hned někdo takový žebř vymyslel, co by tam v tom nebi dělali?

Přece jim už ta cesta připadala dlouhá.

„Kdy už tam budeme?“ doptávali se. „Kdy konečně?“

„Jednúc, až v dálce uvidíme horu Radhošť, to už budeme nedaleko,“ odpověděl stařešina Kvinta.

Ale ta vysněná hora byla pořád ještě hodně daleko. Ani její vršíček nebylo možné nad obzorem zahlédnout.

Vědma radí

Při tom vandrování horami a údolími, potoky a zasněženými kopci nebylo divu, že někteří pokašlávali a jiní že měli nos jak tykev velký a jak řepa červený.

A tehdy stařešina Kvinta ochořel a ulehnul.

„Tož, děti moje, tak sa mně zdá, že do téj země zaslíbené už s váma nedoputuju.“

Obkládali ho hřejivými beránčími kožešinami ze všech stran, akorát díрку pro trochu povětří na dýchání mu ponechali. Jedni mu nosili borůvky a lesní jahody, ty prý jsou nejlepší na všechny nemoci. Jiní trhali všelijaké bylí a odvaru z nich mu na silu aspoň několik kapek do huby vpravili. Babska spínaly ruky a kvílely jak vlci, co se svolávají na výpravu mordovat ovčí stádečko. Chlapi dýmili z fajek suché listí, čmoudu nadělali, že ne-

bylo na krok vidět. A sakrovali, co oni bez stařešiny, ten je vedl, ten znal cestu. Všichni ostatní se jenom ohlíželi, kde je jaké trochu šikovnější babsko a kde jsou poschovávané flaše s gořalů se zajímali.

Když bylo nejvíc zle a už už mysleli, že stařešinu Kvintu uloží kdesi do jamky a mechem ho překryjí, vzpomněli si na vědmu, která umí potvorné věci od lidí odhánět a zdraví jim s pomocí Boží navracet, když se podaří. Ale kde takovou hledat? Tož prý v Paprádném.

Našli ji tam v jakési chýši, že vlčí brloh byl proti ní křišťálový palác. Vyprávěli jí, co staříčka Kvintu trápí, jak pokašlává, že ho to má chvílemi až roztrhnout, a jak při tom sakruje a málo posvátná slova z té své trochu-zubé huby vypouští. Vědma pokyvovala hlavou, že je s takovou nemocí obeznámená, ale tož prý v takovém nečase a k navíc do takového kopce až kamsi pod oblohu se trmácet nebude, že ji tam silou ani mocí a ani párem volů nedostanou.

Co teď? Otecko Kvinta může každou chvíli skapat a natáhnout bačkory a oni se pořád ještě dohadují s babskem, za kterým by se jinak ani v té nejhlubší tmě, natož v pravé poledne za nejjasnějšího slunéčka neohlédli.

Vědma si nedala říct.

Včil babo rad'!

Vzali řemeny, kterými měli opásané přes břicho kožíšky, vytahali všelijaké šňůrky, které jim přidržovaly gatiska, i z košile vzali parádní šněrování, až nebylo lze poznat, jestli to mají na chlupaté hrudi přiškvařenou ovčí rouno, či jestli to je jejich vlastní srst. Posvazovali vědmu po celé délce, že ani písmenko z huby nedokázala vypravit, jenom očima zlostně mžurkala, potom ten věchýtek, u kterého nebylo lze poznat kde má začátek a kde konec, přehodili si ho přes rameno, a tož s Pánem Bohem pojďme.

Co vědmě zbývalo? Léčit musela, jinak by ji nechali sešněrovanou už napořád. Ale neradi na tu proceduru vzpomínali.

Vědma pálila jakési smradlavé byliny, že od čmoudu nebylo lze v chýši ani dýchat. Pronášela jakési zmatiny, kroutila se a naříkala, chytala pazoury staříckovy nemoci a vyhazovala je oknem, ať si jdou jinam. Nic nepomáhalo. Otecko Kvinta každou chvíli víc na umření.

Když vědma nevěděla kudy kam, šla uvařit jakýsi lektvar. Nikdo se neodvážil ani pomyslet, co všecko do něho přimíchala. Co jí padlo do ruky. Chlupy ze srnce a ze zajíce, myší ocásek, nohu ze žáby, pavučinu, pár kapek ranní rosy přidala a ještě... Ale to raději nevyzradím, co to bylo.

Na silu vpravila několik kapek toho lektvaru oteckovi Kvintovi do papule.

Chvilí nedýchal.

Když už mysleli, že je dočista utrum a že je nadobro po stařešinovi, vyskočil otecko Kvinta z pelechu jak srnec, hnal se do hory a při tom hromsky sakroval, že za svůj dlouhý život už musel vypít ledasco, ale něco tak potvorného ještě nikdy!

V té chvíli všichni věděli, že staříček Kvinta konečně vyzdravěl.

Oslavovali tu událost, že ještě o týden později jim brnělo v palici, jako kdyby je medvědisko pošlalo mezi pařezy a vlkové svými zubisky jim vychytali všechny blechy.

Také slunéčko se smálo, až se od té radosti kutálelo po obloze.

Besedování se zbojníky

Kráčeli dál, pořád kráčeli. Chvillemi do strmého vrchu, potom i s ovečkami zase kráčeli po svahu dolů do rokliny. Jenom co si trochu odpočinuli, kráčeli dál loukami i rubisky. Většinou po horách kráčeli. Ve dne se jim sluníčko houpalo nad hlavami. V noci hvězdy blyštěly a rozvážně se po obloze koulel velikánský měsíc.

Ale jednoho dne, však už navečer to bylo, všichni Valaši, Valašky i Valaščata, a spolu s nimi i krdel ovcí, které opatrovali, a také velikánští psi, kteří měli nad vším dohled, však i jen to pohlédnutí na ně nahánělo hrůzu, všichni se jednoho dne prodrali hustým lesem a křovinami na jakousi mýtinu.

Ani pořádně nevěděli kde jsou.

Tu najednou z jedné strany a také z druhé, a na mou duši dušovitou nakonec i z té třetí strany vyběhli na mýtinu jacísi loupežníci a ani se neptali, jestli se Valášci oveček a veškerého bídneho majetku, a nakonec i holého života vzdají dobrovolně, či si všechno budou muset vzít loupežníci na silu. Hned šavličkami se oháněli do všech stran a z bambitek pálili, že ani krátkou modlitbičkou nebyl čas alespoň tu ubohou hříšnou duši zachránit. Jacísi Očkajovci či Bočkajovci to byli. Vydali se raubířským chodníčkem přivlastnit si to na čem se nenadělali.

Nebyl čas na dlouhé rozmýšlení, jestli pokleknout a prosit o milost, nebo se dát rovnou na útěk. Ovce bečely, děcka vrískaly, psi štěkali a babska pištěly, až v uších zaléhalo.

Jenom stařešina Kvinta si uchoval chladnou hlavu a jakýsi rozmysl.

„Když vy tak, tož my takéj tak!“

A hned prvního ze zbojníků čváchnul obuškem po papuli.

Když ostatní Valášci viděli, jakého mají odvážného stařešinu, hned se do nich nalila síla. A už: „Hrrr bratrové na ně! Dajme jim, co si zaslúžá.“

Tož takovou vojnu si v tamtěch horách nikdo nepamatoval. I jakési švy v oblečení popraskaly. Také se tu

a tam dírka se v gatích blyskotala. Zdobené knoflíky z ošacení létaly do všech stran jenom to svištělo.

Kdo se nemohl bít jinak, alespoň kousal, pokud měl zuby. Babska kastroly a rendlíky ty Očkaje a Bočkaje tak mlely po hlavách, až jak kdyby kostelní zvony všec-ky svolávaly na mši svatou. Také beránci se srotili a ne-šetřili na těch darmošlapech a darmožroutech rohy. A co ta strašlivá psiska, ochránci oveček? Hryzali a trhali až kusy ošacení létaly do všech světových stran. No, ani malí Valášci se v té památeční bitvě nemínili nechat zah-
hanbit, krkoškami tloukli ty neřády hlava nehlava až jis-
kry od jejich vyholených lebení odskakovaly.

Je pravda, nějakou chvíli se nevědělo na čí stranu se štěstěna přikloní.

Konečně se dali Očkajovci a Bočkajovci na útěk. Ská-
kali z hory dolů ozlomkrk, alespoň holou kůži zachránit.

I mezi Valášky byly jakési modřiny a krvavé šrámy.

Když rumraj utichl a trochu se z toho tumlování vydý-
chali, pronesl stařešina Kvinta památnou řeč: „Dokázali
zme uhájit, bratrové, co nám patří. Tož vítajte doma!“

Však do dnešních dnů se po večerech vyprávějí le-
gendy o statečnosti svobodomyslných Valachů, kteří
umí pozvednut obušek, když je toho třeba.

Jak Valaši bloudili

Napevno musel stařešina rodu Kvinta překročit bludný kořen. Pořád se točili mezi rubiskem, kopcem a dolinou. A na mou duši žádný nevěděl, kde se nacházejí. Kolik hor a kolik dolin už přešli, snad nepočítaně, měli dojem, a přece ten samý strom už viděli po kolikáté a též stejného jelena, který jenom nevěřičně kroutil parohatou hlavou nad tím jejich cestováním. Krkoška mínil, že už se určitě octli v Tatárii, či kdesi v Tramtárii. Chvillemi se jim zdálo, že se jim za rokytou a pichlavým smrkem otevře pohled na kteréisi moře a budou ho muset přeplavat. Jenže zaboha nevěděli jak v ovčím kožichu vstoupit do vody. A s tím plaváním. Každý z horských lidí uměl plavat akorát jak ta sekyrka. Jen co Valášek vstoupil do

potoka, kde nebylo víc vody než nad kolena, už šel ke dnu.

Uhlédli jakéhosi pantátu.

„Tož strýcu,“ volali. „Nejsme my už třebas kdesi v Uhrách?“

V první chvíli se zdálo, že to chlápja, co se výzorem a oblečením moc neodlišovalo od horských Valachů, že stařešinovi Kvintovi hned jednu pléskne po papuli, až mu od té rány naskočí na líci hrč.

„Či si spadnul z jařabiny?“ mluvil ten ujo řečí srozumitelnou, ale vyskakoval při tom od zlosti. „Kde vidíš jaké Uhry? Kudy kam sa rozhlédneš, všude je milé Slovensko.“

To se jim hned ulevilo, že nejsou kdesi v neznámé cizině, ale u pobratimů. Posedali, pojedli klobásky, popili spišskou léčivou pálenku, pozpívali, trochu se i pobili, jak to mezi skorobratry bývá. A když se ze všeho vyspali, ukázal jim ujo kudy kam na další cestu.

„Rovno týmto klikatým údolím, potom ještě přelete nekolik vršků a už ste tam. Zablúdiť nemožete, dyť ste tady skoro jak doma.“

Dobrých lidí na světě moc není, přece se kde všude ještě nějakí najdou.

A bylo také tak, že Vašík povídá: „Líbí sa mně tady,

mají v jedné chalupce pěknou cérenku. Zostanu na Slovači.“

Tož proti lásce ani ten největší vítr nic nezmůže.

A tak se krdeľ Valášků tou dlouhou cestou horami a dolinami umenšoval. Zůstávali, kde se jim zalíbilo. Jak když hrstečku zrněk vlčího máku po celých těch horách a dolinách rozhodíš. Ale též se neumenšovali, protože dolinami se tlačili do hor lidé z rovin a z podhůří, zalíbila se jim horská povětrnost, voňavá po pryskyřici, dešti, větru a slunéčku. Některé cérence z doliny se zalíbil chasník Valášek a zůstala, jako kdyby se mezi horským lidem narodila. Nebo kterýsi Valášek seběhnul dolů pod hory, trochu se porozhlédnout, zůstal tam a namísto bačování se z něho stalo sedlačisko. Tak jich bylo co chvíli méně a zároveň co chvíli víc, takže pořád akorát.

A jak se ti valaši pastýři oveček po těch horách rozlézali, začali všichni lidé tomu hrbatému kraji pravit podle nich Valašsko. A tak je tomu až podnes.

Pastýři betlémští

Navzdory všem starostem s přepočítáváním oveček, odháněním vlků a medvědů, hned bylo horko, hned se zase sypal z oblohy sníh, malá Marienka se bouchla kaménkem do palce u nohy a to bylo pláče, Ozefek spadl ze stromu, když se rozhlížel po tom krásném světě, přece na Betlém nezapomněli.

Sněhu bylo tou dobou v horách, že až kolikrát po prsa do něho zapadli. Den byl krátký, akorát na otevření víček, zato noci tak dlouhé, že kdyby si člověk nedával pozor, možná by nevylezl z lůžka od jednoho rozednění do druhého. Ale nemohli se pomýlit, cestu do Betléma jim ukazovala velikánská hvězda, která blyštěla na obloze jak čerstvě vyražený zlatý dukát.

„Eště jeden kopeček a jedno údolí a už jsme tam,“ chlácholil utrmáčené Valášky stařešina Kvinta.

Pravdu měl, jak kdyby v těch končinách už kdysi byl. Sněhové hory nechali za zády, před nimi se rozprostřely zelené pastviny. A hvězda, která se ligotala na obloze, svítila nad jedním chlívem, hned vedle anděla s křídly doširoka rozpjatýma, který vyzpěvoval Glória!

Takovou slávu ještě pastýři oveček Valášci na vlastní oči nikdy neviděli. V jesličkách leželo batolátko. Aby mu nebylo zima, z jedné strany ho svým dechem zahříval oslík a z druhé volek. Maminka Mařenka měla celou tvář ozářenou jakýmsi vnitřním světlem. A tatík Josef též byl zamyšlený, jak kdyby tušil, že právě začala nová doba, ale zaboha nevěděl jaká, jestli dobrá či zlá.

A všude plno lidí. Každý alespoň nějakou drobností chtěl malého obdarovat. A přijížděli také velmožové a králové na slonovi a velbloudovi, vzácné dary přinášeli, drahé kamení a zlato.

A tož co Valášci? Čím oni maličkého obdarují? Sami chudobní, jenom v ovčím kožíšku přiklekli, co oni mohou z té své bídy a nuzoty právě narozenému králi všech králů darovat?

Dají, co mají, rozhodli se. Jeden maličkého podaroval píšťalkou, druhý křivákem, však se ogárkovi na ledacos

může hodit. Přinesli papučky. A také podušku z prachového peří. Hrneček obyčejný hliněný, však k nabrání vody je i ten dobrý. Šikovné robky rozložily pěknou krajku, že i králové se po ní ohlíželi, že by se taková líbila i jejich panímámě. Obdarovali Valášci maličkého topánky, košílkou, ani na gat'ky nezapomněli. Dali všelicos. A za nic darovaného se nemuseli stydět, protože i ta nejmenší a nejobyčejnější věc byla darovaná z lásky.

Trmáceli se Valášci zpátky do hor nejprve zelenými pastvinami, ale čím dál šli výš, tak zase přes sněhové závěje. Až byli konečně i s ovečkami doma v horách. Celí utrmáčení. Ale nelitovali. Pořád jako kdyby se nacházeli blízko pod oblaky, odkud je to na žebříku do nebeských výšin už jen po jednom či dvou stupíncích.

Pořád na Betlém vzpomínali. Však od té doby se Valáškům neřeklo jinak, než betlémští pastýři.

Posvátná hora Radhošť

Jednou se stařešina Kvinta při tom putování zastavil a píchl ukazovákem do vršení hor, které se vlnily všude kolem, jako když vítr rozfouká nekonečný okeán. Ukázal tím hrbolatým prstem na jednu z nich a povídá: „To je Radhošť.“ A všichni v té chvíli věděli, že už jen malý kousek chybí, aby se dotkli nohama jeho hlavy. Až se jim dech zatajil.

Cyril s Metodějem udělali na Radhošti pořádek s pohany a s jejich bohy, kterých bylo jako metelete. Každá věc měla svého boha, každý strom, každé zvíře, i vítr a déšť, i voda. A všechny ty zástupy bohů museli pohani uctívat a přinášet jim dary. A freje pořádali ti pohani při každém východu slunéčka, a také při měsíčku, když byl v úplňku. A kolikrát bylo na obloze hvězd na dosáhnutí

ruky, že by je nejraději naškubal, aby toho blyskotání nebylo tolik.

Vyprávělo se, že jsou v té bájně hoře velikánské jeskyně, ve kterých by se i vrchovatě naložený formanský vůz s párem zapřažených koní vytočil. A chodby že jsou v tom podzemí, kterými se dá chodit, třeba i z jedné strany hory na druhou. A ty podzemní prostory že jsou plné zlata a drahého kamení, podávkami je může přehazovat a lopatami nabírat. Jenom maličko z těch pokladů by prý stačilo na to koupit si celou Moravu, třeba i s Čechami, nebo i se Slovenskem. Ale kde hledat cestu do toho podzemí se neví. Jsou prý jakési díry, kudy se dá do podzemí vejít, ale z odvážlivců, kteří tam vkročili už nikdo se nevrátil.

Také prý chrám na Starém Radhošti, co by jenom kamenem dohodil od Velkého Radhoště, ti uctívači starých časů měli. Prý se propadnul kamsi pod zem, tak jako ta jejich slavná doba. A nikdo neví kudy k němu do podzemí vede cesta. Tak všechny staré časy zůstávají v té zemi pod Radhoštěm navěky uzamčené.

Na vrcholu Radhoště postavili Valášci na věčnou památku sochu Cyrilovi a Metodějovi, potom kříž a také kapličku. A lidí tam od nepaměti chodí zástupy, třeba jenom tak, porozhlédnout se po té krásné zemi.

Po dnešní časy se pořád ještě někdo najde, kdo o zemských pokladech mluví. Kolikrát se lidem o nich i snívá, co všechno by za ně mohli mít, že by jak grófi si mohli vykračovat a jenom poroučet a vojny vést a dobře se mít.

A co Valášci? Větérek pořád fouká, slunéčko svítí, déšť' skrápí tvář a dává vláhu lidem, zvířatům i rostlínám. Na pastvinách klinkají zvonečky. A psiska pomáhají zatoulaným ovečkám najít cestu zpátky ke stádečku. Vlků ani medvědů není.

Valášek spokojeně leží na zeleném pažitu. K čemu by mu všechny ty poklady byly?

Chytá do dlaně vítr, počítá obláčky na obloze, rozhlíží se po horách a všude kolem. Toto je jeho pravý poklad. Už nic víc na tom světě nepotřebuje.

Doma v Rožnově

Do poledního vyzvánění už mnoho nescházelo. Den byl jiskrný, čas zvučel až málem zaléhalo v uších.

Stráně všude kolem voněly květy a hluboké lesy pryskyřicí.

Chvilí postát na rušném rynku. Jeho někdejší slávu připomíná už jen starodávná písnička o dřevěném městečku a galánečce na kterou nelze zapomenout. Dávno z okolních měšťanských domů neslyšet klepat od slunka do slunka tkalcovské stavy. Gloriet z rynku, kde hrávala lázeňská kapela, je v nenávratnu. Z oblíbených lázní zůstaly v někdejší Hájnici jen pěšiny k promenádě. A jezírko, ale labutě už po něm neplavou. Lázeňský dům zasněně vzpomíná na zašlý čas usměvavých dam v dlouhých sukních a mužích s buřinkou na hlavě.

Přes den promenáda, večer bál.

Kde se vzalo všude tolik automobilů? Každý spěchá. S mobilním telefonem u ucha dojednává schůzku, obchod, práci, setkání. Všecko neodkladné záležitosti.

Vysoko nad hlavou křížují oblohu dopravní letouny. Kam letí? Každý kout v širém světě jako kdyby se nacházel jen tuhle kousek za postranní uličkou.

Postát chvíli na břehu řeky Bečvy. Popřemýšlet, odkud se její voda pořád bere a kam plyne. Je jako čas, míjí a nikdy se nevrací.

Marně se ohlížíš. Lázeňští hosté už s lehkým úsměvem a pokývnutím nenavazují letmé známosti. Je jiná doba. Plná raketoplánů. Obří dalekohledy pátrají v hlubinách vesmíru kam příště se vypravit za poznáním a novým dobrodružstvím.

Najednou se nám zasteskne po divoženkách, světlo-noších, húkalkách. Kde zůstali draci, smoci, hastrmani a basrmani? Jsou zapomenuty zaklínací formule, které otevírají dveře k zemským pokladům, uloženým v podzemních sálech a jeskyních. Jsou minulostí dřevěnky, roztroušené jako perličky dávno minulého času po svazích hor, ta útočiště slunce a hvězd a měsíce.

Cesta návratu zůstává zatarasená na sedm západů.

Přece se do těch zašlých časů lze protáhnout jakoby

zapomenutou mezírkou. Uprostřed Hájnice, prozářené sluncem a hvězdami, pořád ještě voní staré dřevo. Kvetete mateřídoušky. Heřmánek už jen tou svou vůní léčí všechny bolesti.

Stačí na chvíli zavřít oči, zase je slyšet rachocení formanských povozů. A kdesi v dáli jakoby zněly tóny lázeňské kapely.

Bylo mi potěšením setkat se s vámi z dávných časů.

I nám ...

Na věži právě odbíjí poledne.

Je čas vrátit se do přítomnosti.

Ještě ohlédnutí přes řeku Bečvu na majestátný Radhošť. Jestlipak v jeho útrobách jsou zemské poklady skutečně ukryty?

A zase ta hudba. Tóny lehce skotačí a zpívají, voní a hladí...

Richard Sobotka

se narodil roku 1935 v Zašově, po absolvování Gymnázia Františka Palackého ve Valašském Meziříčí pracoval jako technik v Tesle Rožnov. Žije v Rožnově pod Radhoštěm, kde již přes padesát let mapuje místní dění, přibližuje lidem beskydskou krajinu, historii a všimá si osudů zajímavých lidí.

Za svou literární práci (povídky, reportáže, fejetony) získal řadu ocenění. V roce 1993 1. cenu za povídku *Sám přes Atlantik* v celostátní soutěži Povídka '93, vyhlášenou K 89 – Klub spisovatelů nestraníků, Praha, Mimořádnou cenu Petra Jilemnického za knihu *Bufajky* v roce 2014 a cenu Egona Erwina Kische za knihu *Radosti a smutky z umírání* v roce 2016.

Richard Sobotka je členem Obce spisovatelů, členem Klubu autorů literatury faktu, členem Syndikátu novinářů České republiky.

Nejen podrobné informace o autorovi, ale i další zajímavosti ze světa literatury, kultury a historie, jež shromáždil či napsal Richard Sobotka naleznete na internetových stránkách s podtitulem OČIMA RICHARDA SOBOTKY

www.okobeskyd.cz